

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, MARGINALIZACIJA: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić
Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski i recenzentski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić
Prof. dr Biljana Mišić Ilić
Prof. dr Đorđe Vidanović
Prof. dr Dragana Mašović
Prof. dr Mihailo Antović
Prof. dr Miloš Kovačević
Prof. dr Snežana Bilbija
Prof. dr Marija Knežević
Prof. dr Yunichi Toyota
Prof. Colin Nicholson
Prof. dr Walter Epp
Prof. dr Jordana Marković
Prof. dr Sofija Miloradović
Prof. dr Savka Blagojević
Doc. dr Vladan Pavlović

Sekretari konferencije:

Mr Marta Dimitrijević
Mr Ana Kocić

Recenzenti:

Prof. dr Đorđe Vidanović
Prof. dr Jordana Marković
Prof. dr Snežana Bilbija

Objavlјivanje ovog zbornika pomoglo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u okviru projekta *Dinamika struktura savremenog srpskog jezika 178014* i Filozofski fakultet u Nišu.

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

**JEZIK, KNJIŽEVNOST, MARGINALIZACIJA
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA**

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2014.

О ЈЕДНОЈ ВРСТИ ЛЕКСИЧКИХ МАРГИНАЛИЈА С АСПЕКТА ЛЕКСИКОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ И ЛЕКСИКОГРАФСКЕ ОБРАДЕ¹

Сажетак: У раду се са лексиколошког и лексикографског аспекта разматрају одређене лексичке јединице ограничене дистрибуције, ексцерпирани из Речника САНУ. То су 1) речи које се у језику не јављају самостално, ван неког лексичког споја, што се у овом речнику обележава навођењем „само у изразу“ у њиховој обради (*дугометражни* у: дугометражни филм, *затезни* у: затезна камата и др.) и 2) речи заступљене само у језику фолклора, тј. у загонеткама, бајалицама, брзалицама и сл. (*ајгига*, *бакундрац*, *витор*, *гледић*, *јегиб*, *климен*, *нушлати* и др.). Оне се налазе на периферији лексичког система српског језика, па су маргинализоване и у савременим лингвистичким истраживањима. Циљ рада је да се ексцерпирани лексичке јединице систематизују и формира репрезентативан корпус, што би допринело њиховом даљем проучавању и изналажењу системских решења за њихову лексикографску обраду.

Кључне речи: лексичка јединица, ограничена дистрибуција, лексикологија, лексикографија, фолклорне форме, српски језик

1. Уводне напомене

Предмет разматрања у овом раду су одређене лексичке појаве које су у досадашњим лексиколошким проучавањима српског језика биле од маргиналног интереса, иако им је потребно посветити посебну пажњу будући да задају доста потешкоћа у лексикографској обради у описним речницима, какав је тезаурусни *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*.² Ради се о лексичким јединицама ограничене дистрибуције, односно о категоријама које обухватају: 1) речи које се у језику не јављају самостално, ван неког лексичког споја, што се у РСАНУ обележава навођењем „само у изразу“ у њиховој обради, због чега им је значење по правилу несамостално, зависно од синтагме у којој су употребљене: *дугометражни* (у: дугометражни филм), *застарни* (у: застарни рок), *затезни* (у: затезна камата), *здолити* (у: збрдити-здолити), *земљенски* (у: земљенска тиква) и др. и 2) речи заступљене само у језику фолк-

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178009: *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Даље у раду РСАНУ.

лора (у загонеткама, бајалицама, брзалицама и сл.)³, међу којима је доста оних за које се у РСАНУ назначавало да су „без (одређеног) значења“, какве су: *ајгига*, *бакундрац*, *бокац*, *витор*, *гледих*, *дурус*, *јегиб*, *климен*, *нушлати* и др.⁴ Да не постоји оштра граница између наведених категорија показују поједини примери (из РСАНУ) који се могу уврстити у обе групе (исп. *бујити*², *бупило*, *вен*, *вјетрушан*, *девендика*, *ђинђуров*).

Речи које се употребљавају само у везаним лексичким спојевима, односно „само у изразу“, предмет су истраживања једино у раду И. Лазих Коњик и Ј. Милошевић (Лазих Коњик, Милошевић, 2011),⁵ с аспекта представљања досадашње лексикографске праксе у РСАНУ и истицања потребе њиховог даљег системског лексиколошког проучавања, нарочито у вези са стварањем модела њихове лексикографске обраде.

Ни лексичке јединице заступљене само у језику фолклора нису биле у жижи интересовања досадашње српске линвистике. На њихово постојање у језику указао је М. Дешић (1990), наводећи примере лексикографске праксе у РСАНУ у оваквим случајевима на материјалу 1. и 2. књиге, али без конкретних предлога за њихову даљу системску обраду. О овим лексичким јединицама до сада је писала још Б. Сикимић (1996), са етимолошког становишта, на плану шире расправе о лексици малих фолклорних форми заснованој на обимном српскохрватском и ширем словенском корпусу. Монографија Б. Сикимић доноси бројна запажања релевантна како за етимолошку тако и за семантичку и лексикографску анализу овакве лексике, као и обиман систематизован корпус у виду списка лексичких јединица (на крају књиге).⁶

Слабој теоријској изучености ових јединица и лексикографској (не)установљености допринели су свакако њихов периферни положај у језичком систему и њихова лексичка нетипичност (Б. Сикимић (1996: 7), на пример, констатује да на први поглед оне изгледају као „случајне креације“, односно хапакси), за шта је везано и непостојање јединственог обимног корпуса, без којег нема системског сагледавања проблема.

Стање у једнојезичним речницима, међутим, показује да су ове речи, иако није постојала теоријска свест о њиховој језичкој вредности, уношене у реч-

³ Тзв. специјална лексика фолклора (Сикимић, 1996: 275).

⁴ Постоје ваљани разлози да се као посебна категорија издвоје речи које се јављају само у саставу термина, термилошких синтагми, због њихових специфичних особина, али како се у РСАНУ термилошке синтагме наводе као стални спојеви, изрази (исп. Упутства: чл. 28), а потом квалификују према употребној вредности, то смо их, за ову прилику, уврстили у прву групу (о природи термина и њиховом месту у лексичком систему, као и начинима и могућностима обраде у РСАНУ в. Гортан Премк, 1997: 116–125).

⁵ Појединачна запажања која се делимично односе и на овакве речи, у вези са потешкоћама приликом одређивања одреднице у речнику и теоријским питањима разграничавања вишечланих лексема, могу се наћи у радовима М. Николића и Ј. Недељков (Николић, 2002: 49–55; Недељков, 2002: 243–249), а у лексиколошким приручницима општег типа напомене у вези са питањима лексичке спојивости (Згуста, 1991: 137–152; Гортан Премк, 1997: 49–58; Прћић, 1997: 121–123).

⁶ Како констатује Б. Сикимић (1996: 29), то је лексика која одсуствује из синхроног лексичког инвентара српског језика и заступљена је само у оквиру малих фолклорних форми.

нике у већој или мањој мери, захваљујући пре свега језичкој интуицији лексикографа (нпр. *енделе, бенделе, бесребрни, бимберов, брченов*; одн. *бакундрац, јегуба, катан, мица, мрделача* (Вук, Рј.); *алампри, анкас, беи², бријак, глинарица, груњев*; одн. *двакуте, двогроздица, ћелорина, јегуба, махибаша* (ЈАЗУ); *испружач, истацки, истијати, јего, једнокрок*; одн. *ладом, одришите* (РМС)).⁷ Највише их је у тезаурусном РСАНУ у којем се, када год постоје у грађи, уносе као засебне одреднице (в. Упутства, чл. 23, 28, 242). Решења за обраду, међутим, нису сасвим принципијелна јер се у фази заснивања рада на речнику није могло претпоставити колико ће таквих речи бити и какве ће оне бити, па нема упута о томе на који начин их семантички и лексикографски обрадити (исп. РСАНУ, књ. 1, стр. XXXV: Напомене о обради текста Речника, тачка 11).

Зато је, пре решавања лексикографских дилема, оправдано поставити питање о њиховом лексичком статусу – да ли имају лексичко значење и како се оно може описати, а затим и питања о оправданости њиховог уношења у дескриптивне речнике и начину лексикографске обраде. Да би се могло одговорити на постављена питања неопходно је имати одговарајући корпус. Без постојања репрезентативног и опсежног корпуса нема адекватног изналажења системских решења у лексикографској обради у складу са потребама једнојезичне лексикографије. Стога су наша настојања у овом раду ишла управо у том правцу: систематизовање прикупљене грађе и формирање репрезентативног корпуса.

2. Грађа. Корпус

Грађу смо ексцерпирали из РСАНУ (од *А* до *оцарити*), нашег најобухватнијег једнојезичног речника који садржи најшире слојеве лексике стандардног и народног језика, у који су овакве речи доследно уношене. У корпус су ушле лексеме које према подацима у овом речнику имају ограничену употребу на одређене језичке форме – на израз,⁸ и на фолклорни текст, што је била полазна основа за њихову поделу на две групе: 1) оне које се јављају само у изразу⁹ и 2)

⁷ Прегледани су: Караџић С. В., *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима* (1852) (Вук, Рј.), *Рјечник хрватскога или српскога језика ЈАЗУ* (РЈА) и *Речник српскохрватскога књижевног језика Матице српске* (РМС). Исп. и: Поповић Ђ., *Речник српскога и немачкога језика* (нпр. *високосни, врзин, градун, гребник, заамвони* и др.; одн. двокопица).

⁸ На основу Упутства за коришћење Речника на почетку 1. књиге, као и интерних Упутстава за његову израду није сасвим јасно шта се све у РСАНУ подразумева под изразом, односно шта се све наводи после скраћенице Изр. (остаје такође нејасно да ли се пун облик *израз* и скраћеница Изр. односе на исту појаву). Лексикографска пракса показује да се под изразом схватају стални, везани спојеви речи (синтагме) међу којима су и терминолошки, затим 1) спојеви речи у којима једна реч или цео израз има умерено или промењено значење, односно 2) такви спојеви који сами по себи имају неки нарочити смисао, говоре се у нарочитим приликама, те се могу објаснити и другим речима (синтагматски изрази), као и фразеолошки и прилошки изрази (исп. Упутства, чл. 28, 105).

⁹ Од 9. књиге изменом упутстава за обрађиваче уместо напомене „само у изразу“ ставља се „у

оне које се јављају само у некој од фолклорних форми (загонци, пословици, бајалици, бројаници, успаванци, ругалици, брзалици, народној песми).

3. Прва група

У ову групу су ушле речи (издвојене као самосталне одреднице у РСАНУ) чија је дистрибуција ограничена на везане, блокиране језичке јединице, спојеве, синтагме, што се у РСАНУ показује навођењем „(само/обично) у изразу/изразима“ испред дефиниције, после чега се стављају две тачке и израз (исп. Упутство, чл. 28). Има близу 900 таквих речи, што у односу на укупан број лексема у прегледаним томовима Речника (преко 220.000 речи) чини приближно 0,4%.

Међу ексцерпираним речима највећи број лексема, односно лексичких спојева, нема статус стандардне лексике општег типа, већ је маркиран према одређеним критеријумима као нестандартна или лексика специјалне употребе. Издваја се неколико типских група: бројни су покрајинизми, који чине око 41% укупног броја лексема (*аналет*, *Безглавац*, *бендек*, *бербан*, *бербат*, *беребат*, *беречни*, *берибиле*, *бесповрат*, *блуде*, *богаре*, *богбуди*, *богдуша*, *бодулић*, *бодући*, *бремцат*, *бријак*, *брња*, *буљев*, *буљски*, *бумбе*, *бусак*, *ваздице*, *вакин*, *ваковац*, *вар²*, *варац*, *варевни*, *велембир* и др.), затим специјална лексика различитих терминолошких система¹⁰ (највише је ботаничких и зоолошких термина, односно речи које улазе у њихов састав, али има и других, хемијских, лингвистичких, спортских: *аглутинативни*, *азотаст*, *бантам*, *барица²*, *безупка* и др.), речи страног порекла, међу којима су најфреквентнији турцизми (нпр. *азад*, *ајдедец*, *ак²*, *ака¹*, *ала(ј)*, *аналет*, *анкас*), а има и грецизама (*аратос*, *дијакритички*, *идиоритмички*, *наида*, *тироидни*), англицизама (*бантам*, *кант*, *лонг-плеј*), германизама (*бланко*, *валтовати*, *врштец*, *мадрепорни*, *митгепек*, *нотаријат*, *сицер*), мађаризама (*беречни*); и један калк (*надодветник*). Није редак случај да се у једној лексеми комбинује више истакнутих критеријума, нпр. *аглутинативни* – термин (лингв. [истика]) и реч страног порекла (нем.[ачки]), *бантам* – термин (спорт.) и реч страног порекла (енгл.), *бодулић* – термин (бот.[аника]) и покрајинизам итд.

Будући да се ове лексеме јављају увек/обично у везаним блокираним синтагмама, спојевима, очекивано је да им је употреба ограничена на специјалне контексте, као што показују примери из РСАНУ, чиме се значење знатно сужава, своди на само једно, и повећава могућност терминологизације. У случају покрајинизама такође се ради о ограничениости употребе просторног типа, често удруженој са терминологизацијом (*бодулић*, *бодући*, *врхкута*, *главичница*, *голачак*, *градун*, *грумов*, *груњев*, *дрвак*, *жлични*, *жудији*). Речи страног порекла

изразу“: „Пошто се често не може знати је ли ’само’ у изразу или је нека празнина у грађи – радије се изостави ’само’“ (Упутства, чл. 28).

¹⁰ Оваква лексика припада и стандардној и покрајинској лексичкој. Будући да терминолошке синтагме, термини, имају специјалан статус у лексичком систему, треба их у анализи издвојити од осталих.

додатно су маркиране и степеном своје (не)интегрисаности у систем српског језика (по правилу се нису одомаћиле).

У погледу граматичке дефинисаности ове речи су углавном одређене, највише је именица (преко 40%) и придева (око 40%), има прилога (*анакс, аратос, бесебе, ваздице*), глагола (*ваздати, валтовати*), узвика (*ала(ј), ичум, кес, миз*) и понека партикула (*богбуди, мајде*). Један број речи није граматички идентификован (исп. *велембир, веси, девендел, мрћа²* и др.), што говори у прилог њихове лексичке нетипичности.

Посматрано с аспекта творбе речи, која је значајна за могућност семантичке идентификације, то су по правилу изведене или сложене, мотивисане речи (*азотаст < азот, бесебе < без + себе, бесповрат < без + поврат, дугометражни < дуг + метар* итд.) или речи страног порекла. Због тога су, за разлику од речи друге групе, семантички прозирне, најчешће у вези са појмовним обимом мотивне именице која им је у основи, односно са значењем стране речи од које потичу, али им је због изразито везане спојивости са речју/речима са којом/којима стоје значење контекстуално условљено, што треба имати у виду приликом њиховог семантичког описа.

Са становишта лексикографске обраде у РСАНУ, оне се на први поглед представљају уједначено тако што се након навођења израза у којем се јављају дефинише значење. Детаљнији преглед грађе, међутим, показује да је уједначеност у представљању само привидна јер се некад дефинише значење саме речи, а некад само значење израза у којем се она јавља, па иако постоји добра пракса њиховог редовног уношења и устаљена тенденција у обради, нема праве доследности, што је показано у раду И. Лазић Коњик и Ј. Милошевић (2011).

Разлике у обради се не јављају само на нивоу различитих структурних типова,¹¹ већ и у оквиру истог типа. Тако се у примеру *бјелорепаш* након граматичке и језичко-стилске идентификације дефинише значење одредничке речи на начин: „(у атрибутској служби) који је бела репа“, затим се наводи израз у којем се она јавља: „само у изразу: **ораво бјелорепаш**“ који се затим квалификује као зоолошки термин и семантички идентификује упућивачком дефиницијом „в. бјелореп (а)“; док се у случају речи *депонентни*, која је такође у саставу термина, дефинише само израз: „у изразу: **депонентни глагол** грам. глагол који има облик пасива а медијално значење (у латинском језику)“, а не и одредничка реч.

Анализом већег броја примера из корпуса дошли смо до закључка да није упутно дефинисати значење оваквих речи као самостално, будући да се у језику

¹¹ У раду (Лазић Коњик, Милошевић, 2011) представљени су типови лексичких спојева у којима се ове речи јављају и начини њихове обраде у РСАНУ. То су углавном двочлане синтагме, мање-више устаљене, у којима су речи задржале своје значење (*чауш виноноша, бос босцат, жив живцат, кредитно способан, младеж – лудеж* итд.), и синтагматски, фразеолошки или прилошки изрази у којима је дошло до померања, односно промене значења (у ову групу су убројане термиолошке конструкције најчешће као вишечлане лексичке јединице: *бантам* категорија спорт. и *бантам* кокошка зоол., *Свети Јован Безглавац*, *велика безупка* зоол., *црвени бибераци* бот. итд.), затим спојеви који имају неки нарочити смисао, говоре се у нарочитим приликама, у устаљеним говорним изразима са избледелим значењем, у тзв. устаљеним обртима и сл.: *врха* и *разврха*, *алај* билај, *курта* и *демирта*, *ни* у *бендек*, *на* (у, уз) *јевдине* (*јевдите*) *јаде* итд. и фразеолошки изрази, када цео израз има умерено, односно промењено значење: *доћи коме ака* главе, *дати коме ака*, *бацати се*, *метати се у аку*, *обишао је бунца* и *буницу* итд.

употребљавају само у везаним, блокираним језичким јединицама, синтагмама и да само у таквој употреби имају своје значење, што је неопходно показати у дефиницији. Задатак речника је да опише речи, лексеме онаквим какве оне јесу у језичкој пракси, употреби, њихово реализовано значење, а не потенцијално или евентуално, замишљено. Тако се, на пример, придев *краткометражни* употребљава само у блокираној синтагми *краткометражни филм* и само у тој употреби реализује своје значење. Због тога се у речнику мора показати како његова везана спојивост са датом именицом, тако и условљеност семантичке реализације, за шта у РСАНУ постоје уобичајени поступци.¹²

5. Друга група

У ову групу улазе речи чија је употреба ограничена на фолклорне форме као што су загонетке, бројанице, народне песме, бајалице, успаванке, пословице, брзалице и ругалице. Укупно је ексцерпирано око 820 таквих речи, које су моносемичне¹³, што чини приближно 0,37% лексема у 18 томова РСАНУ.

Поред речи које припадају стандарду (исп. *гледочић, жутовати, кудрац, наумница, неплод* и др.) забележене су и оне маркиране по различитим критеријумима – изразито је заступљена покрајинска лексика (исп. *ајига, болњавина, гребаја, кушћела, лидрешар, морозушче, нагазник, неплот, ногутало* и др.), присутна је, мада изузетно ретко, и шатровачка лексика (исп. *лаур, лаурица*), а забележен је и незнатан број позајмљеница, међу којима су најчешћи турцизми (исп. *ђелорина, иплик, јарак* и др.) итд.

5.1. Загонетке

Међу ексцерпираним речима које припадају другој групи најбројније су оне чија је дистрибуција ограничена на загонетке (око 440), и оне чине око 53% ових речи. Таква њихова употреба у РСАНУ означава се навођењем „(само) у загонети/загонеткама“ у оквиру дефиниције, ређе у загради (исп. Упутства, чл. 239), или у виду лексикографове напомене у загради испред дефиниције. Осим тога, њихова дистрибуција се понекад додатно сужава и навођењем у дефиницији – „у игри речи“, односно „игра речи“¹⁴ (исп. *мичиволдос, мрдаљ* и др.).¹⁵

¹² Иако ови поступци нису јасно назначени у Упутствима, они су се усталили у току израде РСАНУ. Тако се ограничења граматичке/морфолошке спојивости дају испред дефиниције у виду напомене у загради, глосе, док се ограничења лексичке/семантичке спојивости наводе на крају дефиниције (исп. и Ристић, 2012: 88).

¹³ Полисемичне речи нису разматране јер њихова дистрибуција није ограничена само на фолклорне форме, већ је само једна семантичка реализација такве лексеме везана за неку фолклорну форму.

¹⁴ Треба напоменути да је игра речи, чија је битна карактеристика не семантичко, него звучно асоцирање речи (исп. РКТ, 2001: 279), честа у загонеткама, али да се информација о употреби речи у „игри речи“, односно о њеној ужој дистрибуцији, не наводи увек приликом дефинисања било да је реч семантички неодређена или одређена (исп. и Упутство, члан 242).

¹⁵ На плану употребе, то је податак о њиховој лексичкој спојивости (исп. и: *мигиц, мигица* (‘уз реч шигиц’, односно ‘уз реч шигица’), *мигли* (‘уз реч зашигли’) и др.).

Са граматичког становишта ове речи су углавном одређене – најзаступљеније су именице, а забележени су још и глаголи, придеви и, ретко, узвици. Оне могу бити и граматички неодређене, чешће ако су и семантички неодређене (исп. *бисто*, *вибле*, *двојањци*, *кепеченчеле*, *мандалино*, *мигли*, *мигље* и др.).

Посматрано са становишта значења, мања је заступљеност 1) речи које су семантички неодређене, што се у РСАНУ означава навођењем „без (одређеног) значења“¹⁶ (исп. *бронда*, *витор*, *главрдаш*, *дисили*, *јединкати*, *кекељен*, *кошија*, *наврндаш*, *нушлати*, *отпетити* и др.) или, ређе, навођењем „нејасно значење“¹⁷ (исп. Упутства, чл. 76б) у дефиницији (исп. *жапункарити*, *загушат*, *лактеница* и др.). Понекад се информација о њиховој семантичкој неодређености не експлицира, али се подразумева, па се у оквиру дефиниције наводи само податак о њиховој дистрибуцији – „(само) у загонеци“ (исп. *бобота*; *борило*, *дујма*, *климпета*, *климпов* и др.). Међу разматраним речима које се јављају само у загонеткама чак је четири пута више 2) речи које се у РСАНУ, прилично уједначено, представљају као семантички одређене, што је и очекивано, будући да је одгонетање циљ загонетања (исп. РКТ 2001: 935–936). Међутим, детаљнијим увидом у лексикографску обраду ових речи у РСАНУ долази се до закључка да је уједначеност у њиховом семантичком представљању привидна и да би се, у ствари, могло говорити о четири модела њихове семантичке обраде: тако, обично: а) реч у загонеци има одређено значење, које се наводи у дефиницији (исп. *баљура* (‘о носу’), *бендеш* (‘о псу чувару’), *бодитељ* (‘рог’), *бунарроз* (‘каца’), *видало* (‘очи’), *гледих* (‘око’), *домакур* (‘домаћин’), *ерек* (‘кочијаш’), *живорићи* (‘прасад’), *зеленука* (‘лешник’), *јергоњица* (‘пламен’), *климен* (‘клатно на звону’), *немуш* (‘о магли’)); или, ређе, б) одредничка реч се јавља само у изразу, па се дефинише значење целог израза (исп. *дундулов*, у изразу: ~ **јаје (јајце)** (‘пушчано зрно’; ‘пласт сена’), *мекшиш*, у изразу: ~ **град** (‘о средству за паљење ватре, труду’), *надињало*, у изразу: ~ **напињало** (‘о квасцу’)); в) реч има вероватно, хипотетичко значење¹⁸ (исп. *дрвендарица* (‘неки део разбоја (чунак?, конац?)’), *клеђено* (‘о носу (?)’)) и др.); г) не дефинише се значење одредничке речи него целе загонетке (исп. *диворог* (‘о ораху’), *елетати* (‘о млину’), *маиње* (‘о млину’ [неки део млина?]¹⁹), *мангусија* (‘о мачки’ [реп]²⁰), *мићу* (‘о жиру и свињи’), *мутовиио* (‘о пчелама’)).

¹⁶ Формулација „са неодређеним значењем“ толико је ретка да се може сматрати изузетком од уобичајеног начина дефинисања у РСАНУ.

¹⁷ У Упутствима је регулисана и употреба навода „нејасно значење“ у РСАНУ (исп. Упутства, чл. 76б).

¹⁸ У РСАНУ на вероватно, хипотетичко значење најчешће се указује навођењем упитника иза семантичке идентификације (према Упутствима, чл. 76б, могуће је и ставити напомену „вероватно“ испред дефиниције или у оквиру ње, што се ређе користи, нарочито у каснијим томовима речника).

¹⁹ У угластој загради су ауторове напомене.

²⁰ Исп. Сикимић, 1996: 60–61.

5.2. Народне песме

Мање су заступљене, али су бројне и речи које се употребљавају само у народним песмама (око 150). Таква њихова ограничена употреба означена је у РСАНУ навођењем „(само) у народној песми/народним песмама“ у оквиру дефиниције, ређе у загради као допуна дефиницији; или као лексикографова напомена у загради испред дефиниције. Понекад се наводи само информација о ужој дистрибуцији, нпр. „у припеву“, без податка да је реч о народној песми, о чему се посредно сазнаје из примера (исп. *банди, јато*).

Речи које се употребљавају само у народним песмама углавном су граматички одређене; најзаступљеније су именице, затим следе придеви и глаголи, а ређи су узвици, прилози, речце и везници. Мањи број ексцерпираних речи је граматички неодређен и увек се ради о оним речима које су и семантички неодређене (исп. *бороле, дедум, јато, јатуози, мар, меленде, несенедо* и др.).

Будући да се ради о речима које се јављају само у народним песмама, очекивано је да им је значење у највећем броју случајева јасно, познато, а да су слабије заступљене 1) семантички неодређене речи, за које се у РСАНУ при дефинисању наводи „без (одређеног) значења“ (исп. *ајгига, бануле, ђинђерајли, лумба, љевен, маго, микна, орале-бороле*) или „нејасно значење“ (исп. *грандати, коңцолоска, наратун* и др.). Семантичка неодређеност наведених речи не изненађује будући да се оне углавном јављају у припеву (рефрену), односно, да се употребљавају из метричких и римовних разлога. Већину ексцерпираних речи, разумљиво, чине 2) семантички одређене речи, тј. а) речи са јасним, одређеним значењем (исп. *арашлама* (аршлама), *обојни* (бојни); *бињ*¹ (бињекташ), *бриједак* (бридак), *везијер* (везир), *коша*¹ (кошуља), *мијели* (мио));²¹ *Ђеорђије* (Ђорђије), *Јауд*; *Маџарин*; *Варад*, *Везента*, *Винош*, *Кунара* и др.²²); и, ређе б) речи које се употребљавају у изразу, који се јавља (само) у народним песмама, па се дефинише значење целог израза (исп. *вен*, **веном венути** (’венути’), *калацински*, **калацинска вода** (’назив неке вилинске, зачаране воде’).

5.3. Бројанице

У РСАНУ обавезно се уносе и речи које се јављају само у бројаницама (исп. Упутство, чл. 23), што се означава навођењем „(само) у (дечијој/дечијим) бројаници/бројаницама“ у оквиру дефиниције.

Узимајући у обзир одлике бројаница²³ (исп. Дешић, 1990: 77), не изненађује да међу ексцерпираним речима (148) већину чине оне уз које не стоји

²¹ Често се ради о варијантним лексемама, односно лексемама код којих је дошло до скраћивања или проширивања из метричких и сл. разлога.

²² Заступљена је и ономастичка лексика карактеристична само за народне песме. Када је реч о топонимима, они по правилу не реферишу на места која постоје у реалности па не могу имати употребу ван народних песама.

²³ У РКТ бројанице се одређују као „дечје говорне игре што се изговарају у игри скривања. То су кратке песмице у којима је смисао жртвован ритму и асоцијацијама по сазвучју [...] Звуковни ефекти [...] заснивају се на алитерацијама, асонанцама и римама“ (РКТ, 2001: 677, под разбрајалице).

никаква граматичка ознака (граматички неодређене), што значи да им се не може одредити врста, а међу граматички одређеним забележене су именице, затим узвици, придеви, глаголи и речце.

Посматрано са становишта значења, разматране речи су углавном 1) без одређеног значења, односно њихово значење је нејасно са синхроног становишта, и оне су у РСАНУ прилично уједначено представљене²⁴ – у дефиницији се експлицитно наводи „без (одређеног) значења“ (исп. *атма, бакундрац, бекторе, белем, давлум, девелија, катан, керенђе, ленђе, макокундрац, меници* и др.), односно „нејасно значење“ (исп. *грз*); или се та информација подразумева, не експлицира се, већ се наводи само информација о њиховој дистрибуцији – „(само) у (дечијој/дечијим) бројаници/бројаницама“ (исп. *абе, бедене, дисла, јадоли, каменци* и др.). Треба напоменути да се дистрибуција ових речи понекад додатно конкретизује, мада ретко, што се у дефиницији показује наводима „уз реч“ (исп. *мири* (‘уз реч „чири“’) или „у игри речи“ (исп. *набрњаши* (‘у игри речи са „Оченаш“’)). Осим ових, у РСАНУ су заступљене, мада знатно ређе и 2) оне речи које имају одређено значење. Оне су у овом речнику обрађене на три начина: а) реч има одређено значење, које се дефинише (исп. *иплик* (‘конац, нит’), *карадим* (‘густ, црн дим’); *браче* (‘дем. и хип. од братац’), *вуца* (‘хип. од вучица’)), б) реч има вероватно, хипотетичко значење (исп. *наора*¹ (‘назив за онога који оре у наор (?)’), и в) реч има значење које асоцира на значење друге познате речи што се у дефиницији показује описно (обично су то речи које упућују на значење неког броја, исп. *једногало, једноле, деверан, огумало*).

5.4. Бајалице

Са лексиколошког и лексикографског аспекта специфичне су и речи чија је употреба ограничена на бајалице, басме²⁵ (34). Њихова сужена дистрибуција различито се лексикографски представља у РСАНУ – најчешће навођењем „(само) у (народној) бајалици“, односно „(само/обично) у/при бајању“ у оквиру дефиниције, понекад у загради, или ређе навођењем напомене „у бајалици“, односно „у бајању“ у загради испред дефиниције; веома ретко изостаје напомена о таквој њиховој употреби, али је то јасно из примера или из појашњења у њему, које лексикограф даје у угластој загради (исп. **болњавина** в. *бол*¹ (1). – Не сечем главу, [говори бајалица], но сечем болњавину, секњавину, горњавину. Немој да болиш, немој да гориш, немој да севаш (Пољна, Миј. С. 6, 315)).

Речи које се употребљавају само у бајалицама (изузев речи *многговор*) граматички су одређене: највише је именица, следе глаголи, а забележени су и прилог, придев и узвик.

²⁴ Треба напоменути да постоји група речи чија се обрада у РСАНУ може проблематизовати будући да су одређене као речи без значења, а ипак постоји могућност да имају некакво значење (исп. *јареван, коловрта, крњаушче* (исп. *крњаукати*), *кудијак* (исп. *кудити*); односно: *двајла, двакуте, јединара* и др.). Оне неће бити предмет разматрања у овом раду.

²⁵ Бајалица се још назива и басмом, која се у РСАНУ семантички одређује као: ‘мистичне речи које се изговарају при бајању’. Исп. и Ђаповић (2008: 228): „басме су говорне ритмичке формуле за исцељење [...] За њих се користи и термин бајалица, премда је, у ствари, бајалица – вршилац радње, жена која баје“; као и Пешић, Милошевић-Ђорђевић (1984: бајалица, басма).

У погледу семантичке реализованости ове речи се различито понашају. Будући да је реч о бајалицама, које су често неразумљиве²⁶ (исп. Дешић, 1990: 79), не изненађује заступљеност речи које 1) немају јасно, одређено значење, што се означава навођењем „без (одређеног) значења“ у дефиницији (исп. *ветровак*, *калимчица*, *лисмокос*, *многовор*, *мушња*² и *мушњица*²²⁷ и др.)²⁸ или „нејасно значење“ (исп. *икрачица*), а које се могу римовати са другим речима у бајалици.²⁹ Ипак, речи које се употребљавају само у бајалицама најчешће су 2) семантички одређене, моносемичне речи³⁰, које имају а) јасно мотивисано, одређено значење (исп. *напувалица* (’о отеклинама’), *болњавина* (’бол’), *једак*² (’хип. од јед’), *мица*⁵ (’еуф. од мицина [велики чир]’)), при чему је очигледан процес еуфемизације (употребом деминутива, па чак и аугментатива) да би се умањио значај, ублажио ефекат болести против које се баја; или б) вероватно значење (нпр. *звоца* (’она која звоца (?)’), *гроља* (’гroatло, отвор пећи (?)’).

5.5. Успаванке

Незнатан је број речи чија је дистрибуција ограничена на успаванке³¹ (17), што се у РСАНУ различито лексикографски представља. Најчешће наводом „у (дечијој) успаванци“ у оквиру дефиниције, понекад у загради (исп. *коврчуља*, *ла*, *љушка*; *лулу*; *бубати*²), или описно у дефиницији (исп. *ајки-бајки*,

²⁶ Исп. дефиницију гл. *бајати* у РСАНУ: **1.** *изговарати неке неразумљиве мађијске речи уз чудне покрете што по народном веровању може: а. да уклони неку болест, скине чини; б. да некоме причини какво зло, проузрокује болест, набаци чини; в. учинити да нешто добије чаробну моћ, мађијске особине; г. да оствари нешто што се жели.* У РКТ се, такође, за басму наводи да је „део комуникативног акта што се, по народном веровању, успоставља између бајалице [особе која се бави бајањем] и непознатог узрочника болести, који се обично схвата као нечиста или демонска сила, као што је нпр. урок. Зато басма може бити неразумљива и бајалици, док је за другог човека, болесника коме се баје, она обично и нечујна, јер се изговара шапатам“ (РКТ, 2001: 78).

²⁷ Требало би испитати могућност да су *мушња* и *мушњица* у семантичкој вези са *мушан* (исп. изр. под 2: **мушан црево** (’дебело црево’)).

²⁸ Међу њима има и оних које се реализују у устаљеном споју (исп. *вјетрушан*, **вјетрушна вјетрушница**).

²⁹ Услед изостанка ширег контекста, а присуства истих одлика – риме и семантичке неодређености речи, може доћи до идентификовања исте форме и као басме и као бројанице. Тако се истоветна фолклорна форма у којој се употребљава реч *маглавац* у РСАНУ одређује као бајалица, а у монографији Б. Сикимић као бројаница (в. Сикимић, 1996: 216, и РСАНУ, под *маглац*).

³⁰ Предмет разматрања у овом раду, као што је раније већ напоменуто, нису полисемичне речи, код којих се нека семантичка реализација може узети само за одређену фолклорну форму, у овом случају бајалицу. Међутим, требало би напоменути да се у бајалицама често употребљавају речи које су широко заступљене. Међу њима су најзаступљенији називи за животиње – *жуја* (’жутица’), *лија*² (’чир’), *зела* (’змија’), али ту су и неке друге уобичајене речи – нпр. *каменик* (’вук; болест’), које се при бајању користе хипокористично и из празноверја као називи за болести и животиње како се оне, коришћењем правих назива, не би призвале.

³¹ Успаванка је, како се наводи у РКТ, „древна песма лирског карактера“ чију „основу чине ономагопеје ’нинај’, ’нананј’, ’буји паји’, које се изговарају, певају или певуше у лаганом ритму љуљања колевке или успављивања“ (РКТ, 2001: 907).

лула, нина, нушка); односно као напомена у загради испред дефиниције (исп. *легити*). Понекад се ограничена дистрибуција не помиње (исп. *љуљу*, *лушка* и *бајити*²), већ се о њој дознаје посредно из примера, односно из тумачења речи на коју се упућује (исп. *бубити*², *лушка*), због чега, јасно је, није могуће извршити потпуну ексцерпцију речи чија је употреба ограничена на ову фолклорну форму.

Са граматичког становишта, међу њима нема велике шароликости – најзаступљенији су узвици (два у форми полусложенице – *нина-нана*, *нина-нена*), следе глаголи и именице, док су свега две речи граматички неодређене (*ла* и полусложеница *ајки-бајки*).

Иако нису бројне, семантички су разнолике. Тако оне могу бити 1) семантички неодређене, што се експлицитно наводи у њиховој обради „без (одређеног) значења“ (исп. *коврчуља*, *нинушка*); и 2) семантички одређене (исп. *бубати*² (‘спавати’), *легити* (‘лежати’), *љушка* (‘љуљашка’); *лулу*, *нушка*).³²

5.6. Пословице

Међу ексцерпираним речима су и оне чија је употреба ограничена на пословице (15), што је у РСАНУ показано навођењем „(само) у (народној/народним) пословици/пословицама“, обично у загради испред дефиниције, или, ређе, у самој дефиницији.

Све разматране речи су граматички и семантички одређене (изузетак је реч *мим*), што је у складу са карактеристикама пословице као жанра.³³ Најзаступљеније су именице, следе глаголи, а забележени су и по један придев и узвик.

У РСАНУ се дефинишу на два начина: а) описном/синонимском дефиницијом (исп. *вртељача* (‘нестално, променљиво време’), *грђан* (‘онај који је грђи, још гори (од некога)’), *изопаковати* (‘довршити, навршити, испунити меру зла, рђавих, опаких ствари’), *магаруша* (‘глупача’)), или се б) дефинише значење пословице, а не одредничке речи (исп. *двокопица*, *двокопица двогроздица* (‘ако се двапут копа, двоструко више се грождја добије; већи труд даје бољи резултат’), *дурус*, **свакога купуса по једног дуруса** (‘сваке године по једно дете’), *жутовати*, **жути жутују, а црвени путују** (‘они који су болешљиви, испијени често дуже живе од оних који су на изглед здрави’)).

5.7. Брзалице

Незнатан је број речи које се употребљавају само у брзалицама, што се означава навођењем „(само) у брзалици/брзалицама“ у оквиру дефиниције.

³² Међу њима има и оних које се јављају у устаљеном изразу, нпр. *бујити* (у: **буји паји, буји баји** (‘спавати’)).

³³ У РКТ пословица се одређује као „сажета, завештајна формулација искуства, језгровито изречено опажање у традицији“ (РКТ, 2001: 626), а да би могла да оствари своју примарну функцију, да пренесе искуство и поуку, она мора бити и разумљива, те стога у њој није место семантички непрозирним речима.

Ексерпирали смо свега дванаест таквих речи: *деветерошаш*, *јаребиле*, *јегиб*, *јегиба*, *јегибић*, *јегибица*, *јегига*, *јегуба*, *јегубић*, *јегупчић*, *котлокрпав*, *нашмигати*,³⁴ које су углавном граматички одређене (именице, глагол и придев), изузев две – *деветерошаш*, *јаребиле*.

Будући да се ради о специфичном типу текста у којем је тежиште на изговору, а не на садржају изговореног (в. Дешић, 1990: 78),³⁵ не изненађује да су готово све, како се каже у РСАНУ, „без (одређеног) значења“, што није експлицитно наведено само код *деветерошаш*. Забележена је само једна семантички одређена реч – *котлокрпав* (‘закрпљен (о котлу)’).³⁶

5.8. Ругалице

Готово изузетима могу се сматрати речи чија је употреба ограничена на ругалице³⁷ – ексерпиране су само три такве речи, именице *бокац*, *лаур* и *лаурица*. Ограниченост њихове дистрибуције у Речнику је истакнута навођењем „игра речи у загонеткама и ругалицама“, односно „у шаљивој песми ругалици“ у оквиру дефиниције.

С аспекта значења реч *бокац* је нејасна, семантички неодређена, мада то у дефиницији није посебно наглашено (исп. бокац ‘игра речи у загонеткама и ругалицама’), док су друге две семантички идентификоване (исп. *лаур* (‘о Турчину’) и *лаурица* (‘о Туркињи’)) на основу примера употребе у којима је протумачено њихово значење (‘О лауре, лауре, чкавци наши лаурице ковају ... а значи: Ој Турчине, Турчине, наши људи ваше буле љубе’), мада се с аспекта савременог језика не би могло говорити о њиховој семантичкој прозирности.

6. Закључак

Лексичке јединице разматране у овом раду налазе се на периферији лексичког система српског језика па су маргинализоване и у савременим линг-

³⁴ Б. Сикимић наводи да су *јегиб*, *јегибић*, *јегибица*, *јегига*, *јегубић*, *јегупчић* деривирани од анаграма *јегиба/јегуба*, те да се те брзалице одликују опсценошћу (Сикимић, 1996: 129–130).

³⁵ Према РКТ (2001: 95–96) брзалице су говорне игре које су саставни део дечијег живота и фолклора, чији је циљ да се задани текст изговори без погрешке, па се „распоредом и избором гласова и слогова, заснивају на тешкоћи да се изговоре као какофоничне конструкције, при чему је лако направити говорну грешку“. При томе, говорна грешка може бити и извор хумора.

³⁶ У обзир нису узете следеће речи (из истог творбеног гнезда), иако је код неких као једина потврда дата брзалица (али лексикографски није одређено да реч има ограничену дистрибуцију) – *котлокрпница*, *котлокрповка*, *котлокрпић*, *котлокрпче*, јер су добијене процесом суфиксације (-иница, -овка, -ић, -че (исп. Клајн, 2003: 109, 122, 136, 204)) којим се регуларно изводи значење ‘жена, супруга котлокрпа’, односно ‘син котлокрпа’, те има разлога и простора за њихову ширу употребу у језику, а не само у бројаницама.

³⁷ У РКТ се наводи да су ругалице „кратке народне песме у којима се исказује ругање једне групе људи, из једног места или друштвеног слоја, упућено другима“, те да их „певају одрасли о местима и људима [...] и деца о животињама (мачки, петлу) и природним појавама (снегу, киши)“ (РКТ, 2001: 733).

вистичким истраживањима, што је претходним излагањем показано. Такав њихов положај доприноси њиховој несистемској и некритеријалној обради у дескриптивним речницима српског језика, што није безначајан лексикографски проблем. Нема сумње да је досадашња лексикографска пракса уношења оваквих речи у тезаурусни РСАНУ не само оправдана, већ и пожељна, јер је то најцелисходнији начин да се обимна прикупљена лексичка грађа целокупног лексичког фонда српског језика (у периоду од два претходна века) сачува и презентује најширој јавности у речнику тезаурусног типа, док се приликом уношења такве лексике у друге дескриптивне и специјалне речнике српског језика мора водити рачуна о њиховом обиму, врсти и намени, теоријским принципима на којима речник почива и другом. Осим тога, очекивано је да ће се ове и иначе маргинализоване лексичке јединице временом додатно потискивати из употребе.

Већ на основу увида у грађу ексцерпирану за овај рад јасно је да се ради о речима које су врло специфичне са лексиколошког, лексикографског, па и граматичког аспекта, због чега тек свеобухватан, систематизован корпус до сада забележене такве лексике омогућава даљу темељну анализу и доношење адекватних решења за њену системску лексикографску обраду и представљање у речницима, што је учињено у овом истраживању (в. прилог на крају рада).

Претходна анализа примењених лексикографских поступака у обради анализиране лексике у РСАНУ показала је недовољну методолошку уједначеност како у погледу означавања њихове дистрибуције (употребне ограничености), тако и у погледу описа значења. Већа доследност у обележавању дистрибуције примењује се у првој групи речи, које се јављају само у изразу, код којих се овај податак углавном наводи на доследан начин, као посебно објашњење, напомена испред дефиниције о ограничености употребе: „само у изразу“ односно „у изразу“, након чега следи семантичка идентификација. У другој групи речи, податак о ограничености употребе наводи се разнолико, и у оквиру дефиниције, понекад у загради, и испред или након дефиниције, у загради, као пропратно објашњење, напомена. Осим тога, понекад се ни не наводи, већ се подразумева, што не би требало да буде обичај.

У погледу описа самог значења, у првој групи речи забележена су два начина – дефинисање саме речи и дефинисање израза у којем се она јавља, при чему је други начин претежнији, што сматрамо ваљаним, оправданим, па би га требало доследно примењивати у пракси. У другој групи речи, лексеме нису увек семантички прозирне због чега би приликом њиховог описа у тезаурусном РСАНУ лексикографи морали водити рачуна о неколико ствари, од којих даље зависе поступци њихове лексикографске обраде. На првом месту, да ли су ове речи семантички одређене или неодређене, а ако су семантички неодређене, да ли им је значење симболичко, у вези са њиховим звучањем, тј. остварено поигравањем и нарочитим комбиновањем слогова са звучно-симболичким значењем у функцији означавања одређених релација, или је са синхроног становишта нејасно, неразумљиво. У случају семантичке неодређености требало би увек навести податак „без одређеног значења“, а не „без значења“, како то

понекад стоји у РСАНУ, јер оне имају значење којим се изражавају различити односи, везе међу појмовима, показују неку појаву или радњу, односно упућују на њих, или служе за наглашавање, истицање, набрајање и сл., иако са становишта савременог језика оно није актуелно.³⁸ У другом случају треба дати хипотетичку дефиницију када год је то могуће, а ако није могуће, онда навести „нејасно значење“, јер таква информација не сме бити имплицитна, тј. не може се подразумевати.

На овај начин би се смањиле недоследности које се јављају у лексикографској обради оваквих речи у РСАНУ, или би се сасвим избегле, будући да се ради о лексичким појавама типског карактера које није тешко идентификовати, нарочито када су лексиколошки и лексикографски запажене и проучене.

Литература

- Горган Премк, Д. 1997. *Полисемија и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Ђаповић, Ј. 2008. Бежи бољко где певац не пева, не-живот и ништавило у нашим народним басмама. *Гласник Етнографског института САНУ*, 56/1, 227–244.
- Дешић, М. 1990. *Из српскохрватске лексике*. Никшић: Универзитетска ријеч.
- Клајн, И. 2003. *Творба речи у савременом српском језику*, други део, суфиксација и конверзија. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска.
- Лазих Коњик, И., Милошевић, Ј. 2011. О лексикографској обради речи које се употребљавају „(само) у изразу“ у Речнику САНУ: стање, потребе и задаци. *Проблеми историје, филологије, културе*, 3 (33), 20–25.
- Недељков, Љ. 2002. Проблем вишечланих лексема у лексикографској пракси. *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, 243–249.
- Николић, М. 2002. Тешкоће при утврђивању одреднице у речницима српског језика. *Дескриптивна лексикографија стандардног језика и њене теоријске основе*, 49–56.
- Речник српскохрватског књижевног и народног језика (1–18)*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–2010.
- Ристић, С. 2012. *О речима у српском језику (творбени и лексикографско-лексиколошки аспекти)*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Упутства за израду Речника САНУ, за интерну употребу.
- Pešić R., Milošević-Đorđević N. 1984. *Narodna književnost*. Београд: Vuk Karadžić.
- Prčić, T. 1997. *Semantika i pragmatika reči*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Rečnik književnih termina*, fototipsko izdanje. 2001. Banja Luka: Romanov.
- Sikimić, B. 1996. *Etimologija i male folklorne forme*. Београд: Institut za srpski jezik SANU.
- Zgusta, L. 1991. *Priručnik leksikografije*. Sarajevo: Svjetlost.

³⁸ Са дијахроног становишта оно може бити, често јесте, мотивисано.

Jovanka Milošević, Ivana Lazić Konjik

ON SOME MARGINAL LEXICAL UNITS FROM THE ASPECT OF LEXICAL ANALYSIS AND LEXICOGRAPHICAL PRESENTATION

Summary

This paper discusses lexical units with restricted distribution excerpted from the SASA Dictionary from their lexicological and lexicographical aspects. These are: 1) words occurring only in set phrases, marked with “only in set phrase” in the SASA Dictionary (e.g. *дугометражни* in: *дугометражни филм*, *затезни* in: *затезна камата* etc.); and 2) words which are used only in folklore, i.e. in riddles, healing chants, tongue twisters and so on (*ајџига*, *бакундрац*, *витор*, *гледих*, *јегиб*, *климен*, *нушлати* etc.). These words are on the periphery of the Serbian lexical system, and that is the reason why they are marginalized in contemporary linguistics research into the Serbian language. The aim of this paper is to systematize these lexical units and create a representative corpus which would provide improvement in linguistics research into these lexical units and their lexicographical presentation.

Jovanka.Milosevic@isj.sanu.ac.rs
ivana.konjik@gmail.com

Прилог: *Списак лексичких јединица које се не јављају самостално, ван неког лексичког споја (прва група) и оних које су заступљене само у језику фолклора (друга група), ексцерпираних из РСАНУ*

Прва група:

аглутинативни	барица ²	бесребрни
азад	батаљка	бесцена
азотаст	бах ³	бесцењ
ајдедец	Безглавац	бесцијен
ак ²	безер	бесциљ
ака ¹	безупка	беш ²
ака ²	бељани	бешчатал
ала(ј)	бендек	биберац
алампрц	бенделе	бикарбони
аналет	бербан	бимберов
анкас	бербат	бјелорепаш
араја-гара	беребат	бјелотрапни
аратос	беречни	блуде
асли-васли	берибиље	богаре
ашар ¹	бесебе	богбуди
бантам	бесповрат	богдуша

Богородични	вандрока	вртолац
бодећи	вар ²	врха
бодљокожи	варан	врхац
бодулић	варац	врхкута
бодући	варевни	вршај ²
болноопскрбни	васциит	врштец
босан	вашки	вукодаван
босијат	велембир	вур ²
босишат	веси	вура
босцат	вет ¹	вучкулије
брашнов	вид ²	газдачки
брглъез	видно ²	гаип
брдолина	видово	галам
бремцат	виђа	гарабице
бригеш	Виђен ¹	гилдија
бријак	визитир	гит
бријакиња	вијестан	главенски
бријешки	викарни	главичница
брисани	вилењски	Главосеченије
бришући	вини	главосечни
брња	винителни	глато
брњиш	виноноша	глауберов
бродаст	винтура	глинарица
бројанчица	вирити	гмазд
брусов	високосни	гњав ²
брченов	вициозан	гњер
брчји	вишеимени	голачак
буберак	влаштво	голијат
бубни	водичин	голицат
букагли	волтин	голиша
буквички	враган	голишат
буљев	врагат	голсит
буљски	вранилов	голубат
бумбе	врански	голутак
бумел	временуша	голцијан
бунац	времење	гомољив
бурши	времја	гоморски
бусак	врзин ¹	гоненути
ваздати	врзин ²	гореш
ваздице	врливој	горуша
вакин	врљивој	горшчаник
ваковац	врњкеш	господини
валеријански	врпце	господињи
валтовати	вртни	Госпођин

готовећи	десноручица	енделе
гоцит	деф ²	енијет
грабуч	дивишљица	ертенски
градун	дизатељ	Еустахијев
грани	дијакритички	ефекторни
грасуљ	дијатомејски	жабичка
грбник	дињи	жавелов
грганка	днуце	жалостински
грђеш	добричав	жандарлија
гребац	добричанов	жвакаћи
гребешки	добричин	жвркнути
гребник	доброваљ	жгам
грегоријански	добрчанов	ждест
гривни	доведбени	жеравски
гривњи	доко	живцат
гркавица	докућа	жлични
грмни	домали	жудивски
грумов	домане	жудији
груњев	донозбина	жутокапораст
гугац	допад	жутокрван
гужњи	дописујући	заамвони
гузни	досредњи	заарати
гурјак	доушни	забодачки
гусеномора	драгољић	заврља
дански ²	дракса	завршњи
дателни	дрвак	загођа
дванаестични	древац	загођајица
дванаестопалачни	дубњи	загође
двобрадски	дугометражни	загођица
двобраздни	дужичаст	задебљајац
двозупка	дулведу	зазбил
двоједан	дундан	зајмени
двоугао	дурмишов	заманда
девендел	ђак ²	замахати ³
девечани	ђипел	заменда
девр	ђиритња	замисао ²
дегенија	ђумија	замкалија
дезден	ђутура	замрчати ¹
дејанија	евендел	замуж
демирта	елвенски	замук
денски	ељаћ	заникад(а)
денчар	ембел	заоглаву
депонентни	емденски	запраженка
дерак ²	емин ²	запречит

запрештан	изворница	јаребат
заставе	изголи	јаребињи
застарни	изгубија	јаребичарка
затезни	изедија	јарећи
захмет	изеђа	јармаст
заштукао	излал	јаручки
зби-збија	излих ¹	јатњак
зби-збиља	излиха ²	јатрица
збирник	изменак	јего
збрдити	изнемогнуће	једанцати
згарина	изунли	једвани
згорег(а)	икрам	једвени
згорелишни	иље	једвини
згребнице	имјеније ²	једвити
згуша	индивин	јединасти
зделичарка	инкарнатски	јединацак
зденчни	инкарни	јединцит
здолити	инкорпоративан	једнокрок
здражњи	иношњи	једрн
зеба ²	искас	јекин
зебрви	исклучни	јелаш
зејбечки	исписивани	Јендековић и
зеленоног	исполе	Јендековић
земани	испружач	јеребињи
земљенски	истацки	јеређи
зетни	истачки	јерилни
зићер	истијати	јерозолим
злеш	истијатни	јерусалим
злогледница	исходњи	јерусолим
змајни	ичум	јец
змајогорчев	ишчислителан	јечи
змијка	јавнородан	јешкан
змијњи	јадвит	јоха
змијозуб	јадов	јудина
змијурски	јакерда	јудол
змински	јамичавац	јукс
зобљак	јамсов	јулија
зраколомност	јанеж	јулијански
зупски	јанош	коље
зурафа	јануш	каван ²
ибер	јанчји	кадраш
игар	јањћи	казателни
идивит	јарам ²	казовни
идиоритмички	јаре	кајмет

калај ²	кик ³	конца
калигов	кикајаре	коњалопте
камендер	кикула	коњца
камењ	килат	корама
камењка	килогриф	корамач
камишов	кинететички	корбе
кампехов	кипариски	корвински
кан ⁴	кисао	кордојана
кант	кисел	коријенце
капац ²	киселотворни	коркин
капацитивни	кисељачни	кормча
капински	китовац	кособојиште
каприлни	кичац	котрљајући
каприт	кладовит	котуров
капронски	клечан	кошни
капротински	кликташ	коштун ²
капс	клобурат	коштунов
капсика	клокоташ	кошући
каптативан	кљу	крајце
капуна	ковељати	краткометражни
каретни	козански	краткопетелька
карпуслија	козли	краткотрб
касалов	Којдићев	кредитно
кате	кокорњав	кремници
катроћош	кокорњаст	кремнички
каћица	кокором	крепосни
каури ²	кокошке	кресово
кашађурка	коледовац	кријешвар
квакавац	колоњски	крис
квариш	колур ²	кркетуша
квекер ²	коље	крлачке
кезмеш	коминика	крмески
келовејски	комицијалан	крмчи
керевиз	комов	кромити
кERMеш ¹	коморачика	крпечки
керосенски	коморачица	крснати
кес	компреч	крстопоклони
кесоносни	конзумирани	кршен
кец-мец	конклюдентан	кршија
кешеро	консолдула	кузмин
кешеров	консолида	кујлук
кижа	консуљ	кукавачки
кијаметни	конча ¹	кукавичак
кијаметски	кончавни	куков ²

куковични	ликом	махвирет
кукрес	ликоточ	мачореп
кукумарићи	лилијум	машиновођни
кукчењак	лиља ²	меват
кулинов	линга	медвејски
Куљен	лирореп	Медејин
кумара	лисконога	међудневни
кунча	листобрст	међуледени
купјенача	личати	мезат
купчани	лишчији	мекаја
куреле	лозан ²	мекоусан
куртало ²	Ломбровоз	мембранофони
куртио	лонг-плеј	мендалински
кутњи	лоснац	мено ²
кушац	лочика	мењи
ла ²	лубадар	мерах
лаж ²	лудеж	мергич
лајденски	лукавски	мереле
лак	луткаш	мерешик
лакице	луцернски	мерилни
лаковито	луцета	мериска
лановила	лучани ²	месавост
лановка	љулица	месечинка
лантана ²	магнезија	месечје
ласо	магнетоелектрични	метеније
лафендија	магнетомоторан	метлик
лашчет	мадрепорни	метлица ²
лебрњи	мак	мехураш
лева ²	макаров	мецган
леваница	макац ²	миг
левлаш	малични	мижањ
левски	малични	мик
легитимациони	малогранични	милијарни
ленчаруша	малодимни	мин ²
леонински	мандалина	миндрос
лептосоман	мани	минлет
лесковни	марешик	мирачки
летећки	марш(и)ји	мирбанов
летушки	масара	мирисаља
Либра	маслачни	миц ²
либра ³	мастиљачки	мицаница
ливадовац	мата ²	мишљета
лижбени	мате	мишождер
лијандра	мате	мљескав

многобратски	налетње	некавице
многочетарски	налетос	неквас
множествени	наљег	неколутићав
модрач	намичљив	немањи
модрочел	наобалук	нематерњи
мојасилов	наовис	немучки
моравица	наплашит	ненужда
Моргањијев	напоступке	ненути се,
моргуз	наредом	неопојан
морћа	нарицателан	непамтивек
морузгвин	настични	непијски
москани	насумпораст	неповлад
мошкав	насумпорни	непорески
мошкатни	натјечица	непропојче
мошуски	натперен	несвидно
мраморка	натполован	нетелењен
мрђалица	натполовичан	нетраг
мриђелица	натресни	нетрага
мркац	натрч	неуречено
мриђале	науковластје	нефаљ
мрсоњ	нафила	нефасан
мртвоглав	нафтенични	нехваљ
мрћа ²	нахирити	нехомологан
мршљага	нацртни	нечаре
мукајет	начисту	нештед
муње	не веле	нидовека
муњевача	небрк	нисходан
муру	небуларан	нисходећи
мусурана	невар	нован
муц	неваран	новијан
мушкетни	неведа	Новолетац
набијачица	невесница	новцан
навлаћи	невида	новцијан
надједњаков	невидимка	новцит
надјетрени	невидост	нормалски
надневни	невиника	носорог
надредни	негованка	нотаријат
надуплати	недошлићи	нузштитни
нажао	независница	нуклеински
нажмаривати	незапречити	обажињати
назубно	незахвалица	обал
наис	незнања	обасјанија
најада ²	нејадан	обжежење
накешити	неједнакосложан	обжезати

обљех	арашлама	бига
обојњача	Арбанаса	бињ ¹
обртачев	аса-са	бињ ²
обучност	атма	бињица
обушица ²	бабулица	бипирузана
обушки	баврљуга	бирабан
оваквик	багајлија	бисто
оваквица	баканци	бисун
оваковић	баклац	бичи
оваковица	бакундрац	блабан
овакуша	баленда	блебетан
овар	баљура	бобалица
овдашуј	бамбрак	бобота
овић	банди	богдана
овићах	банилица	богороњци
овратнички	бањат	бодавица
оглувак	баогањ	бодалица
огљен	баракетати	бодела
огњилачки	бар-бук	бодитељ
огрличав	баружица	бодљавица
одаће	бати	Божо ²
одбац	батиничица	бојлер ²
одбранички	бега	бокац
оджелети	беглучкиња	болњавина
одмицач	бедене	бора
одржач	бедећин	борило
озимачан	беђирац	бороле
оксални	бекторе	босио
опходни	бела	Бошна
ораш	белем	боштур
остругаш	бендеш	брадавчићи
острушка ¹	бенци	брадајага
	бења	брадићи
	бењушица	браћки
Друга група:	берба	браче
	бербаута	бременција
абе	берберица	брзоња
ајгига	беренђуша	бриједак
ајки-бајки	бершуљаст	брмбор
ајто-мајто	бибецеле	брође
алабанда	бибињати се	бронда
алабура	бибињ-гора	брондити
англе	бивило	бршце
ањ	бивка	бубарика

бубати ²	висилка	гледавчић
бубити ²	висолити	гледана
бујити ²	висолић	гледанчић
бунароз	висуљити	гледих
буновит	висуљица	гледочић
бупило	висуљчица	гледура
бурчин	вита	глеђана
бучан	витаљ	глуга
бучин	витикос	гога ²
бушкица	витор	гојта
вајташица	вићка	горавка
валенда	вјетрушан	горача
валка	владанија	горић ²
вангец	војко	горчен
вара ³	војно-ле	Гостур-град
Варад	војтиња	гот ²
вата	врагојла	грандати
Везента	враголе	гранит
везијер	врагулица	грбоша
везијеровица	врец	грг
везијерство	врке	грђан
везирак	вркунчић ²	гребаја
вен	врлега	гребељан
вер	врндалец	гребуљав
вереница	врндекача	греја
вери	врнделец	гријетрица
ветровак	врндељало	гриоце
виба	вртељ	гроља
вибле	вртељача	грчац ²
виголи	врчеле	грчило
видало	вурдељати	гунгулица
вијанице	вуца	гусен
вијуљица	вучипрња	давлум
вијурица	галешко	дадум
вилити	гаљеша	дајдора
вило	гамизало	дамадур
виничица ²	гангелица	дамадуловица
винкокош	Гаревица	дамрдаш
Винош	гер ³	даничад
винтикос	гиван	даруша
винути ²	гигало	дасушина
вињичица	гита	двајла
вис ²	главердаш	двакуте
виса	главрдаш	дваназенци

двањи	дисен	дугања ¹
двесута	дисили	дугојла
двогогало	дисин	дуда ³
двоголе	дисла	дудулија
двоголо	дисли	дудулин
двогроздица	дисолар	дујма
дводинара	дић	дундало
двојањци	дићман	дундувило
двокопица	дишман	дундулов
дволе	доден	дундурело
дебуљка	додидука,	дупоре
девелија	додин	дурус
деверан	додина	Душанија
девериш	додино	ђаволиш
деветерошаш	дојелак	ђавоље
деветирко	дојчин	ђаченце
деветорче	доква	ђелорина
девинога	докма	Ђеорђије
дедум	докман	ђера ²
дедушин	доломан	ђерђиров
дедушина	домагур	ђидије
декчић	домагурица	ђинђерајли
деленгало	домакур	ђинђуров
делибан	домакурица	ђиризма
делигуска	домарда	ђирисило
дерделија	домардар	ђувија
дерен	домедар	ђулвезан
дерендало	домедарица	ђуме
деспотовац	домрдаш	ђунђураш
дивен	досушин	елез
диви-диви	дотук	елемнице
дивин	дошироња	елен
дивит ²	дрвенаш	елетати
дивла	дрвендарица	елече
дивоврана	дрволама	ендекати се
диволар	дрдоњица	ендечица
диворог	дреч	ерак
диворога	дрнделеја	ерек
дивши	дрњкалица	жапункарити
дидрија	дропљуша	жвоц
дикло	дрпић	ждракуле
дил	дрпица	живеља
дисанка	дружулин	живиљићи
дисем	дубат	живорити

живорићи	зацудац	јегига
живуљак	зачакнути ²	јегуба
живуљити	зачељити се	јегубић
живуљићи	зашигли	јегупчић
живуљица	заштицати	једак ²
жљеботања	звекталица	јединара
жумбек	звоца	јединичка
жутовати	зелембаћа	јединкало
забиоградити се	зеленбус	јединкати
забократи	зелензука	једнајла
завендати	зентарија	једногало
завијодати	зовути бати	једногало
завиротати	ивула	једноголе
завр	изиодити	једноголо
заврлија	изопаковати	једноле
заврндаћ	икрачица	јежево
заврндаш	ипац	језер-вода
заврнкарити	иплик	јендекати се
заврсуља	испендати се	јендечица
завртиш	иста	јербан
загалица	исуљка	јергоњица
загонит	ичака	јеретиш
загорит	ише	јериштив
загуда	Јабучило	кавај
загушат	Јадија	кавалин
задесетити	јадоли	кавила
заиштири	јакача	кајнакос
залатара	јалкунић	калабора
залелетати	јамило	калавера
залепурити	јањи	Калај-гора
залолотати	јарак	калацински
замаратати	јаребан	калибрег
замумурити	јаребиле	калимчица
замундурити	јареника	калин
зареметли	јасе	калопере
зароротати	јато	каменци
застринивати	јагуози	камиград
затезоња	Јауд	каравила
затитељати	јашара	карадим
затутурити	јевеш	караклија
заћурирати	јегиб	каран
зауцајтити	јегива	каранца ²
заходба	јегивић	карапутка
зацици	јегивица	картуш

касуљак	којадико	куленит
касуљица	којо	Кунара
касуљка	кокови	кунда
ката-бам	коколаш	Куновица
катабиље	кокотин	Кунор
катакоца	кокотљав	курдеља
катакућа	кокуруша	курдес
ката-мрави	колијерка	курундија
катан	коловрта	кутороза
катареци	комтер	кутуш
катаризе	конбелија	кутушица
катаризи	кондучица	кушатица
катарица	конџолоска	кушћела
каћипор	коркоман	ла
каћирипер	короњив	лабудан
качикоза	космули	ладо
квока	котлокрпав	ладом
кеземан	котурин	лађарица
кекељен	котушан	лактеница
кекељин	котушана	лање
кепеченчеле	котушица	лаптеница
керекендије	коша ¹	ласкиња
керенђе	кошија	лаур
кива	криводол	лаурати
кицало	кривокрут	лаурица
клада	кривусав	ле
клапати	крињичица	легити
клеђено	Кристородица	лејало
клембер	кричавица	леје
кликван	крк ³	лелуја
климен	кркогуња	леља
климпеста	крљчић	ленђе
климпета	крмељар	лепута
климпов ²	крнауце	летуница
клинда	крњаушче	лешаница
клинков	круго	ливервер
клота	кубас	лига ⁵
кмију-кмика	кудијак	лидершар
кнежево	кудиљача	лилати (се)
кнежо	кудрац	линђи
ко ³	куђеник	линци
ковељача	кујало	липи
ковила	куленаш	лисмокос
коврчуља	кулендаш	литера

лововати	Маџарин	Мор
ловора	мегенте	мораја
лота	мекиш	морајли
лукоњица	меленде	моранц
лула	мендо-пендо	морјан
лулу	менци	моркиња
лумба	мерцелин	морогушче
лумпета	миганин	моруника
лушка	мигаре	мосјаж
љевен	миги	мошт ²
љед	мигиц	мргур
љелипак	мигица	мрдаљ
љело	мигле	мрдељача
љуљу	мигли	мркало
љушка	миглѐ	мркотица
макокундрац	мијели	мркотница
мец ²	микли	мрљавчић
магаран	микна	мрмура
магаруша	миле	мрњавчић
маглавац	милин	мулимед
маглац	миљина	мундул
маго	миљодрад	муњарица
маиње	мим	мури
мака	мимопросава	мутовио
малинчица	мингија	мух
маљеж	минда	мушња ²
мамарија	миндолина	мушњица ²
мамуран	мипавица	набодало
мангусија	мири	набрњаш
мандак	мирило	наврндаш
мандалино	мисле	нагазник
мандека	мисли	нагазница
мандекати	мисли-гусле	нагледарица
мането	миснути ²	надводвор
манкудрац	мићиволдос	надгрепти
мановски	мићу	надигало
Манџука ²	михаљо	надимало
маошија	мица ⁵	надињало
мар	мицало	назимацкус
марен	мичиволдос	накудац
масало	мишешина	намрдаш
мау-мац	миштара	нанизоко
махибаша	Млетак	наора ¹
мачаре	многовор	напајдук

напендук	недрака	ногур
напињало	нејахан	ногутало
напопити се	немуш	ножвица
напувалица	неовелти	носочић
наратун	неплод	нуг
наргишли	неплот	нушка
наслупити	непраља	нушлати
натакача	непремер	Обљуба
натигаш	неразлика	обојни
натрчак	нес	овор ²
наумница	несенедо	оврхоња
нашмигати	нешуш	огир
неварица	нина	оглавац ²
невенчаник	нина-нана	огледавчићи
невоћка	нина-нена	огњуша
негодина	нинушка	огумало
недаруша	ница	огут
недојеник	ништа ²	одриште
недомача	новајлија	